

Editorial

Vážení čtenáři, vážené čtenářky,

po delší odmlce Vám oddělení Sociologický datový archiv přináší téma archivace a managementu sociálních dat. Začínáme obecnějším článkem, který se zamýšlí nad tím, jaký význam pro vědeckou práci má shromažďování a archivace sociologických dat, nahlíží do aktivit datových archivů a upozorňuje na několik základních problémů, jimiž archivace dat i nejenom v této zemi trpí.

Další příspěvek připomíná, že nejen kvantitativní sociologická data lze a hlavně má význam archivovat. V dnešní době významná část sociologických výzkumu používá kvalitativní přístupy a právě tato data jsou bohužel prozatím jen zřídka přístupná pro sekundární analýzy, a to nikoliv kvůli vyčerpání cenných informací v nich obsažených. Jedním z mála archivů v tomto regionu Evropy zaměřených na tzv. „měkká data“, je český archiv MEDARD, který je od roku 2005 součástí Sociologického datového archivu Sociologického ústavu Akademie věd ČR.

Následující text prezentuje software NESSTAR, který napomáhá sdílet datové soubory tím, že umožňuje uživatelům bez hlubších znalostí IT technologií on-line prohlížení, kopírování a analýzu dat uložených na datovém serveru. Používání systému NESSTAR se postupně stává standardem v rámci komunity evropských datových archivů a například integrace do Rady evropských sociologických datových archivů (CESSDA) je již teď podmíněna používáním právě tohoto systému. Ačkoliv dnes NESSTAR funguje spíše jako řešení pro jednotlivé archivy, zmíněný CESSDA portál vyvíjí značné usídlení směrem k integraci datových katalogů. Pro zájemce o data tyto aktivity znamenají naději, že pro vyhledání potřebných dat již nebude třeba navštěvovat stránky jednotlivých národních archivů, ale stačí pomocí vyhledávání na jedné stránce získat přístup ke konkrétním datům jednotlivých archivů.

Informační text o datovém katalogu ZACAT přibližuje uživatelům obsah on-line katalogu německého Centrálního archivu GESIS-ZA při Univerzitě v Kolíně nad Rýnem, který podobně jako další evropské sociologické datové archivy používá NESSTAR. Katalog ZACAT uživatelům nabízí bohatou sbírku mezinárodních datových souborů z výzkumů jako jsou například International Social Survey Programme (ISSP), European Values Study (EVS) a nebo výzkumy Eurobarometr či komparativního dlouhodobého výzkumu Consolidation of Democracy in Central

and Eastern Europe, vybrané volební studie a také data z různých tematicky zaměřených projektů realizovaných během poslední dekády ve východoevropských zemích.

Následující příspěvek představuje současným a potenciálním uživatelům vybraná data, které jsou k dispozici v Sociologickém datovém archivu Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i. V tomto příspěvku se dočtete zejména o datech pocházejících z pravidelných šetření Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i., a také o datech z českých výzkumů realizovaných v rámci programů ISSP. Článek také obsahuje upoutávku na portál již zmíněné Rady evropských sociologických datových archivů (CESSDA) a také na mezinárodní projekt Madeira, který zájemcům umožňuje vyhledávání v devíti jazycích.

Poslední dva příspěvky opouští téma archivace dat a zaměřují se na neméně důležité téma související s managementem a analýzou dat, a tj. na analýzu návratností výběrových dotazníkových šetření. První z těchto článků pojednává v obecně rovině o problému chybějících pozorování, upozorňuje na to, že ve většině sociologických výzkumů je prakticky nemožné provést měření na celém vybraném vzorku, a věnuje se významu a měření návratnosti. Poslední text tohoto čísla je věnován tomu, jak problém výpadku návratností ovlivňuje statistické dokazování. Je logické se domnívat, že z pohledu statistických testů mají výpadky návratnosti dopad na velikost chyby statistik a mohou být důvodem nespolehlivosti běžných způsobů odhadů přesnosti měření. Podrobnou argumentaci však následuje pro některé ze čtenářů možná překvapující sdělení autora tohoto článku - nízká návratnost nemusí vždy vést k velké chybě a šetření s nízkou návratností tedy nejsou automaticky špatná. Je důležité si uvědomit, že dopady výpadků návratnosti nemohou být generalizovány a přesné zhodnocení velikosti chyby konkrétních statistik přitom bývá dost problematické.

Příjemné čtení přeje,

Yana Leontiyeva

Yana.Leontiyeva@soc.cas.cz

Příští číslo bude zaměřeno na problematiku volebního chování.

»

Proč a jak archivovat sociologická data?

Cílem článku¹ je informovat o archivaci sociologických dat². Dalo by se říci, že význam sdílení dat a tedy i existence datových archivů se rozumí v podstatě sám sebou, vyplývá z charakteru vědecké práce, ale přesto nebude na škodu říci si znovu několik důležitých argumentů (podle [Guide 2005]). Sdílení dat:

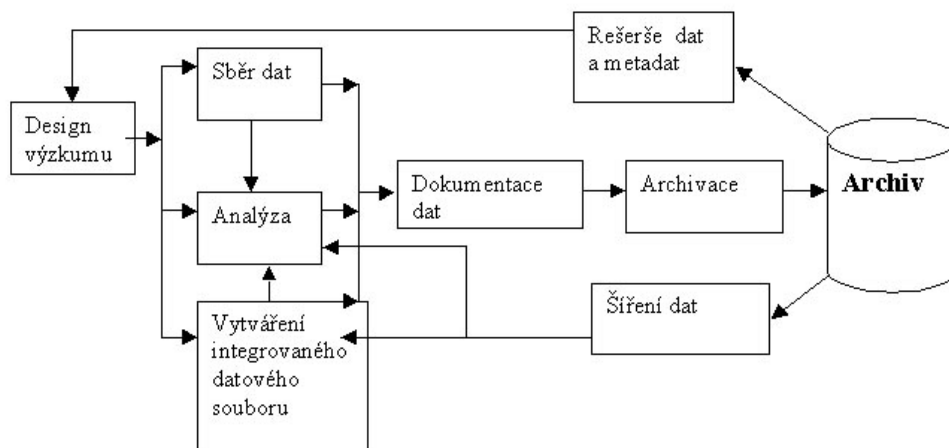
- Podporuje různorodost analýz a interpretací.
- Podporuje otevřené vědecké zkoumání. Když jsou data veřejně dostupná, je možné opravit chyby v předchozích analýzách.
- Díky sdílení dat je možné vyvíjet lepší metody sběru a analýzy dat.
- Díky tomu, že výzkumníci se při plánování nových výzkumů mohou opírat o výzkumy předchozí, je možná určitá (i když v sociálních vědách vždy omezená) kumulativnost poznání.

Základní argument je ovšem asi ten, že sdílení dat je velmi ekonomické. Samotný výzkumník se svým týmem využije vždy pouze malou část informací, které se v datech skrývají.

Požadavky na data pro archivaci

V následujícím schématu (převzatého z [Law 2005]) vidíme vzájemné vazby výzkumné činnosti a archivace dat, které z ní pocházejí.

Schéma 1. „Životní cyklus dat“

Zdroj: Law 2005

¹ Zájemce o hlubší poznání tématu odkazují na svůj článek „Archivace sociologických dat“ v prvním čísle časopisu *Data a výzkum* z roku 2007, z něž tento text vychází.

² Práce na tomto příspěvku byla podpořena grantem „Proměny české religiozity v mezinárodním srovnání, ISPP 2008“ GA ČR č. 403/08/0720.

Rozeberme si kroky přípravy k archivaci i samotné archivace stručně jeden po druhém:

1. Vytváření projektu výzkumu

Na počátku plánování výzkumu je potřeba se zorientovat v tom, jaká data týkající se příslušného tématu už byla sebrána, a zda vůbec je potřeba vytvářet nový datový soubor a nárokům výzkumníků by nestačila sekundární analýza již existujících dat. Pokud už je rozhodnuto, že se nový výzkum provede, pak při jeho plánování je samozřejmě velmi záhodno využít zdroje z výzkumů předešlých (například pro konstrukci dotazníku). I při analýze nově získaných se využijí data starší pro srovnání, odhalení trendů vývoje a podobně. Všechny tyto kroky je možno efektivně provádět díky existenci archivů. Bylo by také vhodné již v grantové žádosti popsat plán budoucí archivace vlastních dat. V něm by byly určeny předpokládané náklady na archivaci i časový plán, kdy dojde k uvolnění dat pro potřeby ostatních výzkumníků. Byli by v něm také identifikováni potenciální uživatelé.

2. Zahájení výzkumu, sběr dat a vytváření datového souboru

Aby archivace byla možná, je potřeba, aby výzkumníci v rámci své činnosti nezapomínali na vytváření a záznam dokumentace k datům. Protože velkou část práce zde neodvádí samotný výzkumný tým, ale najatá agentura sbírající data, ta by také měla zajistit jak kvalitní pořízení dat (zahrnující kontrolu práce pořizovačů a kodérů), tak i úplnou dokumentaci o své činnosti.

3. Příprava dat pro archivaci

Toto je nejnáročnější část celého procesu. Proti sobě zde do určité míry stojí analytická praxe a požadavky archivace.

Uvedme příklad. Během analýz pracuje obvykle na souboru větší množství výzkumníků, kteří si samozřejmě pořizují vlastní kopie dat a v nich provádějí změny, například vytvářejí vlastní proměnné rekódováním těch původních.

Archivována by měla být ta verze, na základě které samotní výzkumníci prováděli analýzy, aby bylo skutečně možné provádět ověřování a prohlubování původních analýz. Která to ovšem je? Ta „základní“, která obsahuje data pořízená firmou sbírající data plus některé další vytvořené proměnné jako je ISCO nebo EGP? Nebo spíše verze v které jsou zahrnuty i další umělé proměnné vytvořené původním výzkumným týmem? Zcela jednoznačná odpověď na tuto

otázku neexistuje. Pokud jsou v datovém souboru zkonstruované proměnné (jejichž význam není jasný z dotazníku), vždy by z dokumentace mělo být jasné, jak byly tyto proměnné vytvořeny. Poté, co již existuje definitivní datový soubor, je potřeba jej pro potřeby archivace zkontrolovat s ohledem na to, zda je kompletní a zda v něm nejsou nějaké nepopsané hodnoty (wild code checking). Co se týče formátů dat, s tímto téměř nejsou problémy, většina výzkumníků pracuje buď ve formátu pro SPSS, SAS nebo program Stata. Konverze mezi těmito formáty je s pomocí příslušného softwaru poměrně snadná.

4. Aktivity archivů

Aby se nějaká archivace dat (a samozřejmě i všechny kroky, které jí předcházejí) uskutečnila, je nutné, aby producenti dat o archivu věděli a mohli jej kontaktovat. Je potřeba vytvořit strategii získávání dat a také pracovat na „PR“ archivu [Laaksonen, Borg, Stebe 2006]. Archiv by měl mít samozřejmě internetovou prezentaci, kde se lze dozvědět vše o podmínkách archivace, přípravě dat pro ní i již archivovaných datech a přístupu k nim. Pravidla pro získávání dat z archivu by měla být jasná, s co nejmenšími možnými omezeními pro zájemce z akademické sféry.

Závěry

Před archiváři stojí několik základních problémů. Tím prvním a minimálně v naší zemi stále nejdůležitějším, je neochota data sdílet. Druhým významným problémem, který se týká především starších dat, může být nedostatek informací o výzkumu. Třetím významným problémem mohou pak být i ne zcela nevyhovující technické prostředky i metody archivace.

Naše cíle v tomto článku byly skromné. Šlo pouze o to nahlédnout do činnosti datových archivů. Ta se neskládá z pouhého hromadění datových souborů a k nim příslušející dokumentace. Vyvíjejí se v nich metody a nástroje archivace.

Literatura

Guide to Social Science Data Preparation and Archiving. 2005. Inter-university Consortium for Political and Social Research (ICPSR) Accessed 09/30, 2007 (<http://www.icpsr.umich.edu/access/dpm.html>).

Laaksonen, H., S. Borg & J. Stebe. 2006. Setting up Acquisition Policies for a New Data Archive. IASSIST Quarterly. 30 (1)

Law, M. 2005. „Reduce, Reuse, Recycle: Issues in the Secondary Use of Research Data.“ IASSIST Quarterly. 29 (1).

Martin Vávra

martin.vavra@soc.cas.cz

»

Nejenom čísla...Archivace kvalitativních dat v sociologickém výzkumu

V současné době se stále důležitějšími metodami sociologického a obecně sociálně vědního a humanitního výzkumu stávají kvalitativní přístupy. Spolu s tím se zvětšuje i množství dat z mnoha různých výzkumů sebraných pomocí těchto metod. Taková data pak jsou pak obvykle využita pouze při jednotlivých výzkumech a pro další zpracování jsou většinou ztracena. To je u mnoha zajímavých projektů jistě velká škoda, protože při jedné analýze zdaleka nedochází k vyčerpání cenných informací, které jsou v datech obsaženy. Po vzoru v oblasti kvantitativně orientované sociální vědy se proto v relativně nedávné minulosti vynořila myšlenka na zřízení archivů těchto typů dat a tím i umožnění jejich dalšího zpracování a sdílení mezi více výzkumníky.

V roce 2000 existovalo na celém světě pouze pět archivů, které se po delší dobu i zcela nově zabývaly ukládáním kvalitativních dat³. Od té doby se situace příliš nezměnila. Za vzorovou zemi v oblasti archivace kvalitativních dat můžeme považovat Velkou Británii, kde působí archiv Qualidata. Archiv kvalitativních dat Qualidata začal vznikat v roce 1994 na katedře sociologie University of Essex. Celá instituce je od začátku financována organizací Economic and Social Research Council (ESRC), podobně jako další archivy pracující s odlišnými typy dat⁴. Datová kolekce ESDS čítá více než pět tisíc datových souborů z oblasti kvantitativního i kvalitativního výzkumu z mnoha různých vědních disciplín. Celá instituce přijímá asi dvě stě nových datových souborů ročně. Zásadní změnu v oblasti archivace kvalitativních dat představovalo rozhodnutí ESRC, aby výzkumné projekty, které tato instituce financuje a podporuje, byly nabídnuty k budoucímu využití vědecké komunitě. Výzkumníci žádající o grant tak byli nuceni počítat s tím, že jejich data budou archivována a museli s příslušnými institucemi konzultovat přípravu jejich dat k archivaci. Také díky této skutečnosti se archiv Qualidata může chlubit vskutku širokou datovou knihovnou. Ta zahrnuje téměř pět set současných i historicky starších archivovaných výzkumů, zahrnující v to i klasické práce

³ UK Data Archive (www.data-archive.ac.uk) ve Velké Británii, Murray Research Centre (<http://www.radcliffe.edu/murray/>) v USA, SIDOS (<http://www.sidos.ch/>) ve Švýcarsku, FSD (<http://www.fsd.uta.fi/english/index.html>) ve Finsku a DDA (<http://www.dda.dk>) v Dánsku

⁴ Kromě archivu Qualidata se jedná například o projekt ESDS Longitudal, zahrnující dlouhodobá šetření, ESDS Government, zahrnující rozsáhlá vládní šetření (censy) a také ESDS International, poskytující data z mezinárodních výzkumů.

poválečné britské sociální vědy⁵. Mnohé z nich (i když se jedná pouze o zlomek z celkového množství uložených dat) jsou přístupny i v on-line formě.

V České republice byl archiv kvalitativních dat založen v roce 2000 na půdě Virtuálního institutu a jako součást této obecně prospěšné společnosti působil až do roku 2005. Téhož roku archiv přešel do správy Sociologického datového archivu Sociologického ústavu Akademie věd ČR.

Archiv MEDARD⁶ pořizuje, uchovává a poskytuje data pouze v digitální formě. Takováto forma uložení datových souborů má mnoho předností. Ukládání dat nenese velké nároky na úložný prostor a komunikace archivu s klienty není vázána na osobní návštěvy. K uložení do archivu není v zásadě problémem přijmout jakýkoliv typ dat, který je možno převést do digitální formy. Archiv disponuje technickým zařízením jak na digitalizaci zvuku, tak vizuálních a textových materiálů. Jediným vážnějším problémem spojeným s ukládáním dat je otázka ochrany osobních údajů. Podle platné legislativy nesmí být s osobními údaji nakládáno bez souhlasu dotčených osob v našem případě respondentů a informátorů. Tento souhlas by měl být poskytován přímo ke konkrétnímu účelu, tedy archivaci a případnému předání dat třetím osobám. Poskytování dat žadatelům může být vázáno na splnění různých podmínek daných deponentem a i forma zpřístupnění dat je individuálně sjednávána pro každý ukládaný soubor dat.

Na stránkách archivu lze nalézt katalog uložených výzkumů. Archiv vydává data na základě předložené žádosti. Tato žádost by měla přesně specifikovat účel, pro který jsou data žádána. Data jsou vydávána pouze k vědeckým nebo studijním účelům. Ke komerčním účelům nelze data vydávat.

Hlavní cestou, kterou archiv komunikuje s výzkumníky a klienty, je jeho webové rozhraní. Stránky archivu se nachází na adrese <http://medard.soc.cas.cz>. Jsou zde oddíly věnované jak obecně archivaci kvalitativních dat, tak konkrétnímu fungování archivu MEDARD. Medard nechce být jen institucí, která se zabývá pouhou archivací kvalitativních dat, měl by představovat také významný zdroj informací o kvalitativním výzkumu, zejména těch, které jsou spojeny s legislativními a etickými aspekty výzkumu. Významným úkolem je i propagace používání moderní techniky ve výzkumu a zpracování dat. K těmto účelům je na stránkách k dispozici internetová poradna a také odkazy na programy umožňující záznam a přepis dat. Případným zájemcům můžeme nabídnout uspořádání seminářů věnovaných problematice

⁵ Jedná se například o studie Petera Townsenda *Family Life of Old People* (1955), *The Last Refuge* (1959) a *Poverty in the UK* (1979), kolekce interview Paula Thompsona *The Edwardians* (1975), studie Stana Cohena *Folk Devils and Moral Panics* (1967) zabývající se fenoménem "morální paniky" a jiná další důležitá i průkopnická díla.

⁶ Jméno MEDARD je přesmyčkou pojmenování Digitální ARchiv MĚkkých Dat.

digitalizace dat a školení v oblasti používání softwaru.

Zdroje informací o kvalitativně orientovaném výzkumu a archivaci kvalitativních dat:

Archiv kvalitativních dat MEDARD

<http://medard.soc.cas.cz/>

Britský archiv kvalitativních dat

<http://www.qualidata.ac.uk/>

Časopis nejen pro biografickou a reflexivní sociologii

<http://www.biograf.org/>

On-line časopis pro kvalitativní sociologii

<http://qualitative-research.net/fqs/fqs-eng.htm/>

Tomáš Čížek

tomas.cizek@soc.cas.cz

»

Systém Nesstar – výkonná pumpa pro čerpání ze studnice sociologických dat

Moderní trend umožněný rozvojem informačních technologií směřuje ke stále snadnější dostupnosti dat. Na této cestě je sice potřebné překonat řadu překážek (jakou je například nutnost uvést data do plného souladu se zákony na ochranu osobních údajů), ale lze doufat, že po ní sociální vědy půjdou stále rychleji. Jedním ze základních prvků potřebných pro publikaci, sdílení a analýzu dat v prostředí internetu je samozřejmě kvalitní software.

V roce 1998 byl za finanční podpory EU a pod vedením Norwegian Social Science Data Services (NSD) odstartován projekt NESSTAR (*Networked Social Science Tools and Resources*), který měl vést právě k vývoji praktických aplikací ke sdílení dat. Co je dnes, po téměř 11 letech vývoje, NESSTAR? „Předně je to softwarový balík složený z několika modulů, které umožňují provoz internetového serveru poskytujícího data, publikování dat na tomto serveru a prohlížení, kopírování a analýzu dat z jiných počítačů. Dále je NESSTAR komerční společnost, která tento softwarový balík vyvíjí a distribuuje. Za třetí je NESSTAR také systém distribuce datových souborů. A konečně, NESSTAR představuje síť datových archivů, které tento systém implementovaly, a klientů, kteří služeb archivů pomocí systému a softwaru NESSTAR využívají“ [Kalvas 2006]. To je velice široké vymezení. Zde se budeme zabývat pouze programy distribuovanými pod tímto jménem.

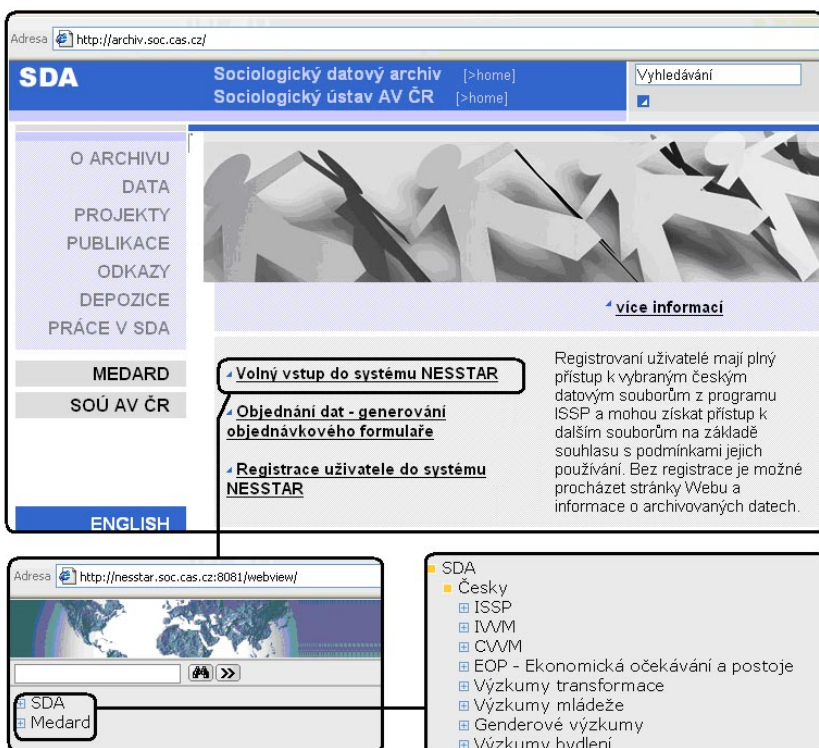
Co přesně NESSTAR, nyní chápaný jako balík programů přináší? V zásadě jde nyní o tři základní součásti. První je NESSTAR Server, který slouží distributorům dat. Jde o rozšíření běžného webového serveru, který obhospodařuje databázi dat a přístup k ní. Na serveru je možné i definovat a spravovat přístupová práva k datům takže je možné například stanovit k některým souborům zcela volný přístup, včetně jejich stahování, nebo naopak vázat všechny operace na poskytnutí souhlasu s podmínkami užívání. Většina činností spojených s instalováním a údržbou serveru není obtížná a nevyžaduje zvláštní znalosti nad rámec obvyklý u jiných serverů. Druhou částí je NESSTAR Publisher, nástroj pro přípravu dat a metadat k publikaci. Metadaty zde míníme údaje popisující samotný datový soubor a výzkum v rámci kterého tato data vznikla. Konečně třetí nástroj je NESSTAR Web view⁷, který slouží uživatelům. Je integrován přímo na serveru a uživatelům stačí mít nainstalován běžný webový prohlížeč (například Internet Explorer nebo Firefox). Systém NESSTAR je nyní provozován i Sociologickým datovým archívem v rámci Sociologického ústavu AV ČR v. v. i. Do NESSTARU je možné se dostat ze stránek Archivu (<http://archiv.soc.cas.cz>) kliknutím na odkaz „Volný vstup do systému NESSTAR“.

speciální program. NESSTAR umožňuje celou škálu funkcí, například:

- prohlížení datových souborů a tabulek
- prohlížení datové dokumentace
- vytváření kontingenčních tabulek
- korelační a regresní analýzu
- grafickou reprezentaci dat a analýz
- vytváření nových proměnných
- rekódování stávajících proměnných

Nelze samozřejmě říci, že systém NESSTAR je bez vad. Není to žádná „sociologická mašina snů“, jak zněl titul jednoho z článků o NESSTARU. Je ovšem současně dostatečně jednoduchý, aby mohl být používán lidmi, kteří nemají žádné hlubší znalosti IT technologií, a současně i dostatečně sofistikovaný, aby umožňoval publikaci dat a metadat na odpovídající úrovni. Navíc je potřeba porovnávat současnost se situací před jeho implementací, kdy většina archivů neměla on-line řešení pro datové služby žádné nebo pouze velmi jednoduché.

To, že sdílení dat má stále ještě daleko k dokonalosti, není zdaleka jen technický problém, ale často i problém nedostatečné spolupráce, jazykových bariér a rozštěpení evropského výzkumného prostoru do národních komunit. Například to, že NESSTAR funguje do značné míry stále spíše jako řešení pro jednotlivé archivy a méně slouží jejich integraci, lze připsat právě těmto výše zmíněným příčinám. V současnosti už ale funguje CESSDA⁸ portál [Krejčí 2007], který představuje rozhraní pro vyhledávání datových zdrojů v jednotlivých národních archivech. Ten, kdo má o data zájem, tedy již nemusí postupně navštěvovat stránky jednotlivých národních archivů a vyhledávat na nich, ale zadá vyhledávaný výraz na jedné stránce a z výsledků vyhledávání se již dostane snadno ke konkrétním výzkumům na stránkách národních archivů. Podmínkou integrace do CESSDA portálu je právě používání systému NESSTAR. Základem úspěchu jakékoli webové technologie je její masivní rozšíření mezi uživateli. Lze říci, že v rámci komunity evropských datových archivů se toto do velké míry již stalo a nadále děje. Nedostatečné je stále ještě rozšíření mimo sociologické datové archivy a zvláště mezi soukromými producenty a distributory socioekonomických dat⁹.

Jde o pokrok od předchozích verzí, kdy uživatelé, kteří chtěli využívat všechny funkce systému museli na svůj počítač instalovat

⁷ Zájemce o podrobnější seznámení s tímto systémem odkazujeme na náš článek „Co všechno znamená Nesstar?“, který vyšel v prvním čísle časopisu Data a výzkum v roce 2007.

⁸ CESSDA (Council of European Social Science Data Archives) je organizací sdružující sociálně vědní datové archivy v evropských zemích.

⁹ Je samozřejmé, že i při rozšíření NESSTARU by data byla stěžejně dostupná bezplatně. Ovšem alespoň informace o těchto datech by dostupné byly.

Literatura:

Kalvas, F. 2006. „NESSTAR a DDI pro uživatele datových služeb“. *SDA Info IV*. (1-2).

Krejčí, J. 2007. Evropský systém datových služeb. *Data a výzkum*. 1 (1)

Martin Vávra, Tomáš Čížek

martin.vavra@soc.cas.cz

tomas.cizek@soc.cas.cz

»

ZACAT – Jednoduchý on-line přístup k datům z mezinárodních výzkumů

Píšete článek nebo diplomovou práci, ve kterých chcete použít primární data z mezinárodních komparačních šetření, a nevíte, jak se k datům dostat? Pomoci by Vám mohl například katalog ZACAT německého Centrálního archivu GESIS-ZA při Univerzitě v Kolíně nad Rýnem, který podobně jako další evropské sociologické datové archivy, včetně českého Sociologického datového archivu Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., zpřístupňuje vybraná data on-line pomocí softwaru NESSTAR. Výhody a princip fungování tohoto systému sloužícího k práci s primárními

datovými soubory přímo na internetu jsou již popsány v předchozím článku. Zde se zaměříme především na obsah on-line katalogu Centrálního archivu ZA.

Internetová adresa katalogu ZACAT je <http://zacat.gesis.org/webview>. Úvodní stránku organizace GESIS, jejíž součástí je i datový archiv s katalogem ZACAT najdete na adrese <http://www.gesis.org>.

Zdá se, že jednou z nejdůležitějších a nejvíce používaných součástí tohoto on-line katalogu je bohatá sbírka mezinárodních datových souborů z výzkumů uskutečněných v rámci projektu *International Social Survey Programme (ISSP)* v letech 1985 až 2005. Výzkumný program ISSP je v českých sociálních vědách poměrně dobře známý, poněvadž Česká republika je již patnáct let součástí tohoto projektu. V současné době jsou data ze zmíněného výzkumu opravdu „na dosah ruky“. Zajímáte-li se o komparaci postojů týkajících se například rodiny, náboženství, životního prostředí, občanství, národní identity nebo nerovností v ČR a v ostatních evropských a mimoevropských zemích, určitě využijte ZACAT, pomocí něhož si můžete buď vyhledat příslušnou proměnnou a udělat některé základní analýzy on-line, nebo stáhnout celý primární datový soubor na svůj počítač. Vše je dostupné bez poplatků, pouze na základě on-line registrace. Uživatel mezinárodních dat ISSP by měl mít na vědomí, že mezinárodní datové soubory obsahují jen modul tzv. povinných proměnných. Ten, kdo má zájem jen o česká data ISSP, by se měl raději obrátit na stránky Sociologického

datového archivu SOÚ AV ČR, v.v.i. (<http://archiv.soc.cas.cz>), kde je pomocí stejného softwaru možné analyzovat kompletní národní datový soubor obohacený o specifické české proměnné.

Kromě dat ISSP katalog centrálního archivu nabízí data z jiných významných komparativních mezinárodních projektů. Najdete zde data z Eurobarometrů od roku 1975, včetně výzkumů v tzv. kandidátských zemích z let 2001 až 2004 a Eurobarometrů ze

The screenshot shows the ZACAT website interface. The browser address bar displays 'http://zacat.gesis.org/webview/index.jsp'. The page header includes the 'gesis' logo and the tagline 'Data for the social sciences.' The main content area is titled 'ZACAT - GESIS Online Study Catalogue' and contains a welcome message, a list of studies, and a 'Recent Datasets - Collections' section. The footer includes logos for ISSP and European Values Study, along with copyright information for GESIS 2006.

V soukromém sektoru vzniká celá řada potenciálně využitelných dat, jejichž zakoupení by vyšlo levněji než vlastní pořízení.

střední a východní Evropy, realizovaných v devadesátých letech. ZACAT nabízí také přístup k mezinárodním datům ze tří vln evropského

výzkumu hodnot *European Values Study* (EVS) uskutečněných od roku 1981 do roku 2001, přičemž z poslední vlny jsou k dispozici nejen integrovaná mezinárodní data, ale také národní data z jednotlivých zemí. Katalog obsahuje data z německých volebních výzkumů a longitudinálních šetření mládeže a rodiny, realizovaných v polovině devadesátých let minulého století. Kromě toho ZACAT může být bohatým zdrojem zajímavých dat o zemích východní Evropy. Najdeme zde například data z komparativního dlouhodobého výzkumu *Consolidation of Democracy in Central and Eastern Europe* provedeného v 16 zemích v letech 1990 až 2001. Jsou zde k dispozici i vybrané volební studie z Albánie, Běloruska, Bulharska, Chorvatska, České republiky, Slovenska, Estonska, Maďarska, Litvy, Makedonie, Polska, Slovinska a Srbska. Z českých šetření zde například najdeme anglickou verzi datových souborů předvolebních a povolebních výzkumů z let 1990 a 1996 nebo také vybraná data týkající se volebních preferencí a politických postojů zjišťovaných v rámci pravidelných omnibusových výzkumů Institutu pro výzkum veřejného mínění při ČSÚ a později Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR uskutečněných v letech 1996 až 2001. Kromě komparativních a volebních šetření ZACAT nabízí data z různě tematicky zaměřených projektů realizovaných během poslední dekády ve vybraných východoevropských zemích. Jsou zde k dispozici například data z šetření *Kolektivné identity na súčasnom Slovensku*, realizované Sociologickým ústavem SAV v roce 2003, data o neziskových organizacích v Lotyšsku z roku 2004, data o mezietnických vztazích v Bulharsku v roce 2003, data z rumunských výzkumů kvality života z druhé poloviny devadesátých let, nebo také data o šetření ukrajinské společnosti na přelomu tisíciletí.

Yana Leontiyeva

yana.leontiyeva@soc.cas.cz

»

Zajímavé datové soubory nejen v SDA

Tento článek si klade za cíl představit současným i potenciálním uživatelům datových souborů Sociologického datového archivu (SDA) Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i., některé z mnoha výzkumů, které jsou v něm uloženy. Od vzniku archivu v roce 1998 do něj bylo uloženo velké množství datových souborů ze sociologických výzkumů, v současné době je jejich počet okolo čísla dvě stě a díky pravidelnému získávání nových výzkumů se datová knihovna archivu neustále rozšiřuje.

Naše společnost

Relativně největší množství datových souborů v Sociologickém datovém archivu SOÚ AV ČR, v.v.i. pochází z pravidelných šetření Centra pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i. Toto pracoviště vzniklo v roce 2001 a navazuje na Institut pro výzkum veřejného mínění (IVVM) při Českém statistickém úřadu. Tento institut představoval pracoviště s nejdelší tradicí sociálně-vědního výzkumu v bývalém Československu. Byl založen v roce 1967 při Československé akademii věd a od roku 1972 bylo toto pracoviště podřízeno Federálnímu statistickému úřadu. Výzkumná činnost byla kontrolována a využívána komunistickou stranou a mocenskými orgány státu. Od roku 1990 do svého zániku v roce 2000 se v rámci institutu uskutečňoval nekomerční program výzkumu veřejného mínění. Byly zkoumány názory a postoje obyvatelstva v oblasti politické, ekonomické a sociální. Výsledky těchto výzkumů byly k dispozici sdělovacím prostředkům a státním institucím.

Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i. navazující na šetření IVVM provádí pravidelné výzkumy nazvané „Naše společnost“, které se uskutečňuje desetkrát v roce. Tohoto průzkumu se účastní minimálně tisíc respondentů, kteří představují reprezentativní vzorek české populace od patnácti let věku. Dotazník má podobu takzvaného omnibusu, což znamená, že respondenti v rámci jednoho šetření odpovídají na více různých témat. Dotazník pak obsahuje jak otázky, které se opakují v každém z výzkumů, tak otázky zcela nové nebo opakující se v delších časových intervalech. Pravidelně pokrývaná jsou například témata politická a ekonomická. Projekt je v rámci České republiky naprosto ojedinělý. Všechna data z tohoto výzkumu jsou po šesti měsících od jeho provedení uvolňována pro veřejnost a jsou dostupná v našem archivu. V archivu jsou dostupná i data z IVVM od roku 1990.

ISSP

Velmi významným datovým zdrojem v našem archivu jsou výzkumy z mezinárodního komparativního šetření ISSP (International Social Survey Programme). Tento výzkumný program vznikl v roce 1983 a vyvinul se z předchozí spolupráce programů ALLBUS (Allgemeinen Bevölkerungsumfrage der Sozialwissenschaften) německého ZUMA (Zentrum für Umfragen, Methoden und Analyse) a GSS (General Social Survey) amerického NORC (National Opinion Public Center). Ve zmíněných výzkumech obou institucí byl v roce 1982 přítomen soubor otázek vztahujících se k pracovním hodnotám, důležitým oblastem života, potratům a feminizmu. V roce 1984 byla tato spolupráce zopakována s tématy třídních rozdílů, rovnosti a sociálního státu. K projektu se mezitím připojily další instituce v podobě londýnského Social and Community Planning Research (SCPR) a Research School of Social Science z Austrálie. Všechny tyto organizace se

rozhodly vyvíjet moduly obsahující společné otázky. Tyto moduly se pak zařazovaly a nadále zařazují do obvyklých národních šetření a jejich výsledky se co nejdříve uvolňují pro využití mezinárodní vědeckou komunitou. Finanční krytí výzkumu je na jednotlivých účastnících výzkumného programu. Program ISSP v současnosti zahrnuje více než čtyřicet zemí a počet publikací založených na tomto programu

se pohybuje okolo 3000. Česká republika se ISSP zúčastňuje od roku 1991. Datové soubory za Českou republiku (tedy ne mezinárodní) jsou uloženy v Sociologickém datovém archivu.

CESSDA

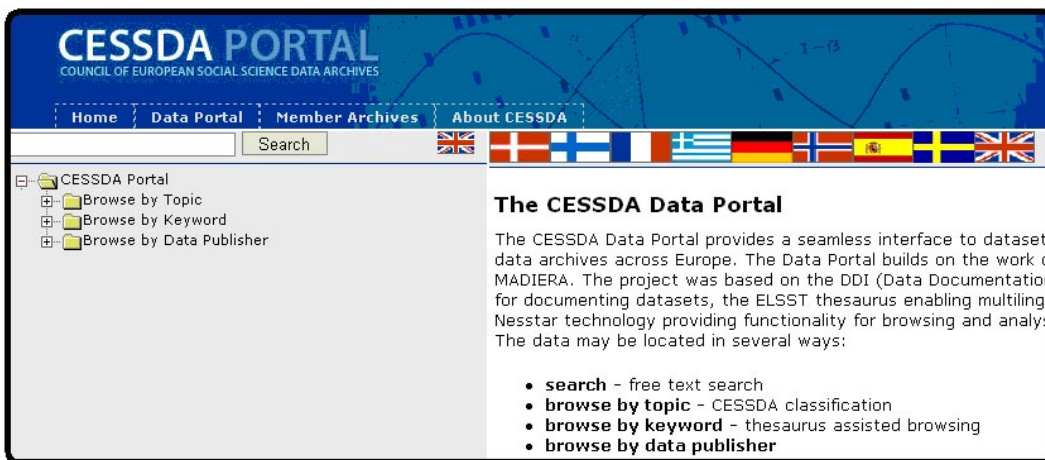
Archivů, které ukládají data ze společenských věd, je na světě celá řada. Evropské archivy (včetně SDA) jsou většinou sdruženy v organizaci CESSDA, její stránky (<http://www.cessda.org>) mohou sloužit jako velmi pohodlný rozcestník k jednotlivým členským archivům. V budoucnosti je plánováno

utvoření jednotného datového portálu zahrnujícího data ze všech členských archivů

Jistý příklad toho, jak by takový portál mohl vypadat, si však uživatelé mohou udělat již dnes. V minulém roce skončil program Madeira, který se stal základem pro dnešní datový portál organizace CESSDA.

Zájemcům umožňuje vyhledávání v devíti jazycích (dánsky, finsky, francouzsky, řecky, švédsky, španělsky, norský, německy a samozřejmě anglicky). Uložené výzkumy jsou v katalogu rozděleny tematicky podle zaměření výzkumu na určitou

problematiku, podle klíčových slov nebo podle místa uložení datového souboru. Portál CESSDA neobsahuje samotné výzkumy, ale pouze informace o nich a odkazy přímo do archivu, kde je ten konkrétní výzkum uložen (odkaz vede

Mezinárodní datový soubor a dotazníky z národních výzkumů jednotlivých zemí jsou dostupné na webových stránkách německého Zentralarchivu:

http://www.gesis.org/en/data_service/issp/index.htm (o datovém portálu německého archivu více viz. článek v tomto čísle časopisu Sociweb <http://www.sociweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=365&lst=105>)

Celé datové soubory z jednotlivých zúčastněných zemí jsou dostupné pomocí národních archivů, případně institucí, jež výzkum v daných zemích organizovaly, jejich úplný seznam spolu s kontaktními údaji je dostupný na <http://www.issp.org>.

přímo do databáze NESSTAR archivu, který daný datový soubor spravuje).

Tomáš Čížek

tomas.cizek@soc.cas.cz

»

Co je to návratnost u výběrových dotazníkových šetření¹⁰

Velká část zjištění sociálních výzkumů vychází z analýzy dat získaných pomocí výběrových dotazovacích šetření. Tato metoda je založena na předpokladech, že vybereme-li s použitím reprezentativního výběrového postupu ze sledované populace vzorek určitého množství jedinců, jejich postoje, chování a charakteristiky budou v souhrnu odpovídat vlastnostem celku a následně lze některé z těchto vlastností zjistit pomocí dotazování. Reprezentativita v tomto případě představuje takovou strukturu charakteristik, kterou můžeme považovat za shodnou s populací, z níž vybraný vzorek pochází.

Úroveň reprezentativity však nezávisí pouze na metodě výběru a velikosti vzorku, ale i na dalších faktorech. Velký význam má i to, do jaké míry se podaří ty vybrané jednotlivce nebo domácnosti pak skutečně zastihnout a dotazovat. Ke klíčovým ukazatelům kvality dat proto patří tzv. míra návratnosti dotazníků (*response rate*), respektive podíl dotazníků, které se nevrátily a nemohly být zpracovány (*non-response rate*).

Výpadky návratnosti tedy představují chybějící pozorování a selhání realizovat měření na celém vybraném vzorku. Zároveň mají celou řadu příčin a výběrová šetření s návratností 100 %, v nichž byly zpracovány všechny vydané dotazníky, se v běžné praxi nevyskytují. Podíl selhání sice nevypovídá o velikosti vzniklé chyby přímo - pokud se hodnoty u respondentů a nerespondentů z výběru neliší, žádná chyba nevzniká, protože však podrobnější údaje o nerespondentech logicky chybí a míru rozdílů můžeme zpravidla jen nepřesně odhadovat, nízká návratnost nutně vede k pochybnostem o kvalitě dat.

Zdrojů výpadků návratnosti je celá řada, způsobují různé druhy chyb s různými dopady a z tohoto důvodu existují různé dílčí ukazatele. Protože míra návratnosti je považována za jeden ze základních ukazatelů, na jehož základě je usuzováno na spolehlivost dat a kvalitu výzkumu, řada producentů dat a výzkumníků často zneužívá této složitosti, zaměňuje a dezinterpretuje různé ukazatele s cílem zakrýt nebo zkreslit nepříznivé výsledky. Z tohoto důvodu zde nyní podám stručný přehled o základních ukazatelích a způsobu jejich výpočtu.

Postupy sledování a výpočtu různých ukazatelů návratnosti shrnují např. Groves [2004: 135–145] a Lessler a Kalsbeek [1992: 103–129, 163–206]. Požadavky na korektní měření a

uvádění návratnosti jsou součástí platných etických a technických standardů výzkumu [viz Smith 2002]. V obecné poloze jsou formulovány např. ve standardech mezinárodních výzkumných asociací ESOMAR, a EFAMRO a podrobný standard vydaný americkou asociací AAPOR [AAPOR 2006] převzala a globálně prosazuje mezinárodní asociace WAPOR¹¹.

Základní definice celkového ukazatele návratnosti je jednoznačná, jedná se o podíl participujících jednotek z platných jednotek ve výběru, resp. přesněji podíl dostatečně kompletních interview se zpravodajskými jednotkami a počtu platných zpravodajských jednotek ve výběru [Groves 2004; Lessler, Kalsbeek 1992; AAPOR 2006]. Platnost je vztažena ke členství jednotek v populaci opory výběru. Vyloučeny jsou např. chybné adresy ve výběru a jednotky mimo výběr a další jednotky, které reprezentují jiné druhy chyb (zpravidla chybu pokrytí populace), ale jinak jsou zahrnuty všechny druhy výpadků. Přehled druhů výpadků návratnosti v šetřeních založených na osobních rozhovorech v domácnostech shrnuje rámeček 1.

Rámeček 1. Klasifikace položek návratnosti definovaných AAPOR pro osobní dotazování v domácnostech

1.0 Rozhovor (respondenti)

1.10 kompletní rozhovor

1.20 částečný rozhovor^{*)}

2.0 Platné případy, kde neproběhl rozhovor (nerespondenti)

2.10 odmítnutí a přerušení^{*)}

2.11 odmítnutí

2.111 odmítnutí na úrovni domácnosti

2.112 odmítnutí respondentem

2.12 přerušovaný rozhovor^{*)}

2.20 bez kontaktu

2.23 nedosažena budova nebo byt, nebyl možný vstup

2.24 nikdo doma

2.25 respondent pryč, nedosažitelný^{**)}

2.30 jiný důvod

2.31 respondent zemřel^{**)}

2.32 respondent psychicky nebo mentálně neschopen rozhovoru

2.33 jazyková nezpůsobilost

2.331 jazyková nezpůsobilost na úrovni domácnosti

¹⁰ Více informací: Krejčí, J. 2007. "Non-Response in Probability Sample Surveys in the Czech Republic". *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 43 (3): 561–587. http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/512_3-07%20krejci.pdf

¹¹ AAPOR = Americká organizace pro výzkum veřejného mínění; WAPOR = Světová organizace pro výzkum veřejného mínění; EFAMRO = Evropská federace asociací agentur marketingového výzkumu; ESOMAR = mezinárodní asociace pro výzkumu trhu a veřejného mínění.

- 2.332 jazyková nezpůsobilost respondenta
- 2.333 jazyková nezpůsobilost na straně tazatele
- 2.35 různé**)

3.0 Neznámá platnost případu, bez rozhovoru

- 3.10 není známo, zda se jedná o bytovou jednotku
- 3.11 nezpracováno
- 3.17 nemožno dosáhnout/nebezpečná oblast
- 3.18 nenalezena adresa
- 3.20 není známo, zda na adrese je relevantní respondent
- 3.21 nepodařilo se zaznamenat členy domácnosti
- 3.90 jiné

4.0 Neplatné případy

- 4.10 mimo výběr**)
- 4.50 není bytová jednotka
 - 4.51 obchod, úřad, jiná organizace
 - 4.52 instituce
 - 4.53 skupinové sídlo
- 4.60 prázdná bytová jednotka
 - 4.61 řádná, prázdná rezidence
 - 4.62 sezónní, prázdninová, dočasná rezidence
 - 4.63 jiné
- 4.70 žádný relevantní respondent**)
- 4.80 kvótní koncovka

Zdroj: AAPOR [2006].

Poznámky: *) existuje několik přípustných postupů, jak odlišit částečně provedené interview (respondenti) od přerušeno interview (nerespondenti); **) u případů, jako např. respondent zemřel, respondent nepobývá na adrese v době výzkumu atp., je třeba předem určit, kdy se jedná o platné a neplatné případy.

Konkrétní metody výpočtu návratnosti se pak liší v tom, jak se zachází s nekompletními rozhovory a s jednotkami, u nichž není možné určit platnost vzhledem k populaci opory. Standard AAPOR [2006: 28–29] tak např. udává šest různých vzorců pro výpočet návratnosti. Odhlédneme-li od různých strategií zařazování nekompletních rozhovorů a faktu, že mohou existovat jednotky s neznámou platností, univerzální vzorec pro výpočet návratnosti je následující:

$$RR = \frac{I}{I + P + R + NC + O}$$

kde:

- RR = míra návratnosti,
- I = kompletní rozhovory,
- P = částečně provedené rozhovory,
- R = odmítnutí nebo předčasně ukončené rozhovory,
- NC = nekontaktovaní,
- O = ostatní platné jednotky z výběru.

Inverzním ukazatelem k návratnosti, tj. $1 - RR$, je míra výpadků návratnosti (*non-response rate*), která udává podíl všech platných neparticipujících jednotek z výběru. Další hlavní ukazatele jsou tyto:

Míra spolupráce (*co-operation rate*) je podíl kompletních rozhovorů ze všech kontaktovaných. Ukazatel lze sledovat na úrovni domácnosti a respondenta. Míra dává informaci o ochotě veřejnosti spolupracovat na daném výzkumu.

Míra odmítnutí (*refusal rate*) je podíl případů, kdy domácnost nebo vybraná jednotka odmítly spolupráci nebo předčasně ukončily rozhovor, ze všech platných případů ve výběru.

Míra kontaktování (*contact rate*) je podíl případů, kdy se domácnost nebo vybranou jednotku nepodařilo kontaktovat, ze všech platných případů ve výběru.

Všechny uvedené ukazatele bývají udávány obvykle v procentech (tj. násobeno 100).

Literatura

AAPOR. 2008. *Standard Definitions. Final Dispositions of Case Codes and Outcome Rates for Surveys*. 5th edition. The American Association for Public Opinion Research. http://www.aapor.org/uploads/Standard_Definitions_04_08_Final.pdf (18/11/2008).

Groves, R. M. 2004 (1st edition 1989). *Survey Errors and Survey Costs*. Hoboken: John Wiley & Sons.

Lessler, J. T., W. D. Kalsbeek. 1992. *Nonsampling Errors in Surveys*. New York: John Wiley & Sons.

Smith, T. W. 2002. 'Developing Nonresponse Standards.' Pp. 27-40 in *Survey Nonresponse*, ed. by R.M. Groves, D.A. Dillman, J.L. Eltinge and R.J.A. Little. New York: John Wiley & Sons.

Jindřich Krejčí¹²

jindrich.krejci@soc.cas.cz

¹² Článek byl připraven s podporou Grantové agentury ČR v rámci projektu reg.č. 403/08/0109.

»

Chyba plynoucí z výpadků návratnosti výběrových šetření a statistické dokazování¹³

V předchozím článku [Krejčí 2008] jsem podal stručný přehled o tom co to je to návratnost u výběrových dotazníkových šetření, jaký má význam a jak se měří. Informaci o jejích ukazatelích jsem uvedl také tvrzením, že vztah podílu výpadků návratnosti a vzniklé chyby šetření je pouze nepřímý. Podívejme se nyní na tuto skutečnost blíže.

Z pohledu statistických metod dokazování a statistických testů mohou mít a reálně zřejmě mají výpadky návratnosti dopad na velikost odchylky měření od reálné hodnoty (*bias*) a na rozptyl měření při jeho opakování, tedy na velikost chyby statistik [viz např. Särndal, Lundström 2005; Groves 2004 a 2006]. Zároveň jsou i důvodem nespolehlivosti běžných způsobů odhadů přesnosti měření. Možnost stanovit velikost chyby plynoucí z výpadků návratnosti je totiž jen teoretická.

Fundamentalistický přístup by znamenal zahrnout všechny chybějící případy, u nichž o hodnotě měřeného jevu nevíme jistě nic než to, že chybí, do výpočtu velikosti chyby statistiky. Takový postup však nejen znemožní smysluplné použití dat kteréhokoliv výběrového šetření, ale má s reálným rizikem chyby jen málo společného. Chyba způsobená výpadky totiž nevyplývá přímo z chybějících pozorování, ale je důsledkem rozdílu mezi respondenty a nerespondenty šetření.

Dalším mýtem je, že odmítání participace ve výzkumu je stabilní vlastností řady jednotlivců a že tedy ve společnosti existuje nějaká rozsáhlá skupina notorických nerespondentů, která je zdrojem chyb a o které vlastně vůbec nic nevíme, protože se výzkumů nikdy neúčastní. Návratnost se však velmi liší u různých šetření stejné populace a vzhledem k různosti použitých metod a má více zdrojů, než jen odmítnutí. Ukazuje se tak, že každá osoba v populaci má spíše určitou náchylnost, resp. pravděpodobnost stát se respondentem nebo nerespondentem výzkumu, která závisí na konkrétních okolnostech [viz Lessler, Kalsbeek 1992; Särndal, Lundström 2005; Tourangeau et al. 2000; Groves 2006].

S tím souvisejí následující skutečnosti: 1) jsou-li zjišťované hodnoty u respondentů a nerespondentů stejné, pak nízká návratnost nemá dopad na chybu, 2) různé zdroje neparticipace, odmítnutí, nekontaktování,

zdravotní důvody, jazyková nezpůsobilost atd., jsou různě korelovány s různými proměnnými, 3) chyba způsobená návratností je specifická pro jednotlivé statistiky v rámci šetření a není stabilní pro celé šetření.

Tato zjištění mají řadu významných důsledků. V první řadě nízká návratnost nemusí vždy vést k velké chybě a šetření s nízkou návratností tedy nejsou automaticky špatná. Tím pádem také nelze stanovit žádnou obecně platnou škálu přijatelnosti míry návratnosti a klasifikovat podle ní jednotlivá šetření. Analogicky pak také neplatí, že podaří-li se nám zvýšit návratnost, automaticky se sníží celková chyba odhadů. K odhalení dopadů neparticipace na odchylky odhadů je tedy nutné studium jejich vztahů k jednotlivým měřeným proměnným. Totéž je potřeba při plánování strategií předcházení chybám výpadků návratnosti, protože jednotlivé metody mají odlišné dopady na velikost chyby v různých výzkumných situacích.

Provedené analýzy participace často potvrzují výše uvedené závěry. Řada empirických studií popsala situace, kdy nižší návratnost nevedla k větší chybě [např. Keeter et al. 2000; Merkle, Edelman 2002: 253–255; Groves 2006]. Mnoho studií dokládá existenci závislosti mezi návratností a populačními charakteristikami. Na druhé straně míra těchto závislostí obvykle výsledky šetření úplně nediskvalifikuje [např. Stoop et al. 2000; Keeter et al. 2000]. Tyto vztahy zároveň silně závisí na tématu výzkumu, nemohou být generalizovány [např. Zaletel, Vehovar 1998] a nemají shodný dopad na různé proměnné v šetření [např. Joye 2004].

Dopady výpadků návratnosti tedy nemohou být generalizovány. Přesnější zhodnocení velikosti chyby konkrétních statistik přitom bývá problematické. U většiny šetření je o nerespondentech logicky k dispozici jen minimum informací. Existují sice postupy odhadu chyby na základě různých pomocných vnějších informací nebo specializovaných šetření, ale běžně se nepoužívají, protože jsou příliš nákladné a náročné. Chyba výpadků návratnosti proto nebývá v naprosté většině odhadů a testů zohledněna.

Chybu lze však teoreticky postihnout v koncepci výzkumu a přijmout opatření k její redukci. Zároveň, nehledě na reálný dopad na chybu, je nízká návratnost považována za důvod nedůvěry k výsledkům šetření, a to jak u výzkumníků, tak u zadavatelů výzkumů, editorů odborných časopisů a dalších odběratelů výzkumných informací. Tomu odpovídá značné úsilí investované do vývoje a aplikace metod zvyšování návratnosti. Bohužel někdy se tak děje jen s malým ohledem na hlavní cíl, tj. snižování potenciálních chyb.

¹³ Více informací: Krejčí, J. 2007. "Non-Response in Probability Sample Surveys in the Czech Republic". *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 43 (3): 561–587.
http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/512_3-07%20krejci.pdf

Literatura:

Groves, R.M. 2004 (1st edition 1989). *Survey Errors and Survey Costs*. 2nd edition. Hoboken: John Wiley & Sons.

Groves, R.M. 2006. 'Nonresponse Rates and Nonresponse Bias in Household Surveys.' *Public Opinion Quarterly* 70 (5): 646-675.

Joye, D. 2004. 'Pravděpodobnostní výběry a pravděpodobnost návratnosti.' (Probability Samples and Probability of Response) Pp. 185-201 in *Kvalita výzkumů volebních preferencí*, edited by J. Krejčí. Prague: Institute of Sociology AS CR.

Keeter, S., C. Miller, A. Kohut, R.M. Groves and S. Presser. 2000. 'Consequences of Reducing Nonresponse in a National Telephone Survey.' *Public Opinion Quarterly* 64 (2): 125-148.

Krejčí, J. 2008. "Co je to návratnost u výběrových dotazníkových šetření". *SocioWeb* 6 (12/2008).
<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=367&lst=105>

Lessler, J.T. and W.D. Kalsbeek. 1992. *Nonsampling Errors in Surveys*. New York: John Wiley & Sons.

Merkle, D. and M. Edelman. 2002. 'Nonresponse in Exit Polls: A Comprehensive Analysis.' Pp. 243-258 in *Survey Nonresponse*, edited by R.M. Groves, D.A. Dillman, J.L. Eltinge and R.J.A. Little. New York: John Wiley & Sons.

Särndal, C.E., and S. Lundström. 2005. *Estimation in Surveys with Nonresponse*. Chichester: John Wiley & Sons.

Stoop, I., J. Iedema, and F. Louwen. 2000. 'How Different Are Nonrespondents?' Paper presented at the *Fifth International Conference on Logic and Methodology: Social Science Methodology in the New Millennium*, Cologne, Germany, October 3-6. Publication on CD ROM.

Tourangeau, R., L.J. Rips, and Kenneth Rasinski. 2000. *The Psychology of Survey Response*. New York: Cambridge University Press.

Jindřich Krejčí¹⁴

jindrich.krejci@soc.cas.cz

« Vydává Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., dne 1. 12. 2008 » « Šéfredaktorka: Marta Kolářová »
« Redakční rada: Daniel Čermák, Radka Dudová, Yana Leontiyeva, Pat Lyons, Lukáš Novotný, Petra Guasti, Natalie Simonová, Eva Mitchel, Petr Sunega, Iva Štohanzlová » « Technická redaktorka: Michaela Vojtková »
« Adresa: SOCIOweb, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Jiřská 1, 110 00 Praha 1, tel./fax: +420 222 221 662, e-mail: socioweb@soc.cas.cz » « ISSN 1214-1720 »

« © Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., Praha »

¹⁴ Publikace byla připravena s podporou Grantové agentury ČR v rámci projektu reg.č. 403/08/0109.